

УДК 347.278

Економіка та управління підприємствами

**ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ АГРОПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

**THE PROBLEMS OF LENDING BY BANKS
FOR AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE**

Полятикіна Л.І.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Сумський національний аграрний університет

Poliatykina Larysa

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor, Department of Accounting and Taxing

Sumy National Agrarian University

АНОТАЦІЯ

Науковцями досліджено основну частину теоретичних, методологічних та прикладних аспектів проблеми забезпечення агропромислових товаровиробників банківськими фінансовими ресурсами, проте проблема розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств досі залишається невирішеною та продовжує загострюватися. Дане коло питань має дискусійний характер та потребує подальших розробок у напрямку вдосконалення механізму організації банківського інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств в країні.

В результаті дослідження нами проаналізовано стан, проблеми та можливі перспективи кредитування в аграрній сфері України. Виявлено особливості кредитних відносин агропромислових підприємств із комерційними банками, проаналізовано їх стан і тенденції розвитку, а також сучасні умови банківського кредитування аграрних підприємств. Визначено необхідність державної підтримки в забезпеченні даної галузі доступними

довгостроковими кредитними ресурсами та запровадження механізмів пільгового кредитування сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: аграрне підприємство, банківське кредитування, позичальник, кредитні відносини, товаровиробник, кредитор.

АННОТАЦИЯ

Учеными исследовано основную часть теоретических, методологических и прикладных аспектов проблемы обеспечения агропромышленных товаропроизводителей банковскими финансовыми ресурсами, однако проблема развития банковского кредитования сельскохозяйственных предприятий до сих пор остается нерешенной и продолжает обостряться. Данный круг вопросов имеет дискуссионный характер и требует дальнейших разработок в направлении усовершенствования механизма организации банковского инвестиционного кредитования сельскохозяйственных предприятий в стране.

В результате проведенных исследований проанализировано состояние, проблемы та возможные перспективы кредитования в аграрной сфере Украины. Обнаружены особенности кредитных отношений агропромышленных предприятий с коммерческими банками, проанализировано их состояние и тенденции развития, а также современные условия банковского кредитования аграрных предприятий. Определено необходимость государственной поддержки в обеспечении данной отрасли доступными долгосрочными кредитами та внедрение механизмов льготного кредитования сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Ключевые слова: аграрное предприятие, банковское кредитование, заемщик, кредитные отношения, товаропроизводитель, кредитор.

ANNOTATION

As a result of the study we have analyzed the state, problems and possible prospects of lending in the agrarian sphere of Ukraine. The features of credit relations of agro-industrial enterprises with commercial banks are revealed, the state and trends of development, as well as the modern conditions of bank lending

to agricultural enterprises are analyzed. The need for the state support in providing this industry with affordable long-term lending resources and the introduction of preferential credit mechanisms for agricultural commodity producers is determined. Lending to agricultural enterprises by commercial banks is currently quite complicated, and sometimes even impossible. The reasons are low profitability, return on capital employed and liquidity of the property.

At present, farmers are considering alternative options for the replenishment of working capital. Therefore, the avalization of bills and agrarian receipts may be used as an alternative to bank lending to meet the needs for the crop protection agents, fertilizers and planting material. These methods make it possible to obtain a delay in payment for the acquired resources or financial resources for the acquisition of working capital in the provision of agricultural enterprises with future harvest.

The improvement of legislation on the agrarian policy, the regulation of lending operations, the rational distribution of funds, their effective use and timely repayment of debt, and the corresponding policy of the state could remedy the situation.

Now, the lack of an effective mechanism of collateral hinders the development of bank lending to agricultural enterprises, but if we consider the prospects of the agro-industrial complex of Ukraine, its constant growth and increase the pace of its development, the appropriate lending will attract significant financial resources and become a powerful lever for the development of this sector.

At present, farmers are considering alternative options for the replenishment of working capital. Therefore, the avalization of bills and agrarian receipts may be used as an alternative to bank lending to meet the needs for the crop protection agents, fertilizers and planting material.

The banks should try to expand cooperation with agricultural commodity producers and support them in every possible way, taking into account all aspects of the investment lending process. The necessary conditions for the activation of bank lending to agricultural enterprises is the training of specialists in banking and

methodological support for more accurate and effective evaluation of investment projects and potential borrowers. Therefore, it is important for Ukrainian realities to stimulate the development of rural areas and the operation of agricultural enterprises. The use of the investment lending mechanism makes it possible to develop both agricultural enterprises and the territories, in which they operate.

The implementation of the proposed measures in the field of financial and credit policy will result in the improvement in the financial support for agricultural commodity producers, in particular, the level of satisfaction of their needs for lending resources.

Keywords: agricultural enterprise, bank lending, borrower, credit relations, commodity producer, lender.

Вступ. В структурі народного господарства України агропромисловий сектор економіки є базовим. З метою ефективного функціонування аграрних підприємств доцільно використовувати значні інвестиційні ресурси, що в першу чергу стосується банківського кредитування. Кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками на даний момент досить складне, а подекуди й зовсім неможливе. Ці причини закладені в невеликій дохідності, невисокій віддачі на вкладений капітал і низької ліквідності майна сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Діяльність сільськогосподарських підприємств неможливе без залучення кредитних ресурсів, оскільки сільське господарство є особливою галуззю. Ці підприємства потребують залучення додаткових довгострокових фінансових ресурсів для оновлення техніки, будівництва нових об'єктів, упровадження інноваційних технологій. Однак значний рівень ризику в аграрному бізнесі, низька кредитоспроможність підприємств, низька якість і ліквідність застави, яку підприємства можуть запропонувати банкам, відсутність механізмів іпотечного кредитування в галузі, а також через

недосконалість законодавчих механізмів отримати ці кредити буває досить складно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ученими-економістами досліджено основну частину теоретичних, методологічних та прикладних аспектів проблеми забезпечення агропромислових товаровиробників банківськими фінансовими ресурсами, проте проблема розвитку банківського кредитування сільгосп підприємств досі залишається невирішеною та продовжує загострюватися. Дане коло питань має дискусійний характер та потребує подальших розробок у напрямку вдосконалення механізму організації банківського інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є дослідження проблем кредитного механізму у аграрному секторі, обґрунтування необхідності підвищення кредитування агропромислового комплексу та аналіз досліджень банківського кредитування сільськогосподарських підприємств.

Завдання з вирішення проблем кредитування агропромислової галузі в сучасній науковій літературі розглянуто недостатньо. Саме тому ці питання потребують подальшого всебічного дослідження з метою виявлення дієвих шляхів в вирішенні існуючих проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема щодо кредитного забезпечення аграрного сектору є однією з найбільш актуальних на даному етапі розвитку економіки держави.

Народне господарство України має необхідні передумови для широкого залучення іноземних інвестицій та кредитування, а саме: родючі чорноземні ґрунти, розвинуту транспортну інфраструктуру, вигідне географічне розташування, наявність робочої сили, не насиченість продовольчого і ресурсного ринків. Однак, стан кредитування банками агропромислових підприємств досить проблемний.

Причини обумовлені незадовільним фінансовим станом банків, низькою якістю кредитних ресурсів банків через зростання кількості проблемних позик, інвестиційну непривабливість та підвищений ризик кредитування агропромислового сектору економіки.

Комерційні банки надають перевагу на дохідному роздрібному кредитуванні, при цьому залишаються осторонь від розв'язання пріоритетних проблем в економіці та в її реальному секторі. В таблиці 1 представлено динаміку наявності комерційних банків в Україні за період 2008-2018р.р.

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні з 2008 по 2018 рр.

Дата	Кількість діючих банків	З них іноземним капіталом	В т.ч. зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18

Джерело: за даними Національного банку України, фінансового порталу Мінфін [<https://minfin.com.ua/ua/>]

Становище ускладнюється тим, що нині відбулася низка банкрутств фінансових установ, що в свою чергу підірвало довіру до банків від потенційних вкладників, а це в свою чергу зменшило ліквідність фінансових установ та їх можливість в кредитуванні економіки. З таблиці видно, що за період з 2008 р. по 2018 р. ліквідовано 93 фінансових установи, при чому саме комерційних банків з українським капіталом, оскільки кількість банків з іноземним капіталом залишалась фактично сталою. Така кількість банкрутств банків досить істотно вплинула на кредитну спроможність існуючих банків.

На даний момент умови, що склались в площині взаємодій банківських установ із підприємствами реального сектору, вже зараз вимагають прийняття комплексу заходів щодо активізації участі банків у формуванні фінансових ресурсів підприємств для забезпечення необхідних темпів зростання національної економіки.

Доцільно відмітити, що однією з ефективних форм господарювання на селі, важливим засобом вирішення продовольчих, економічних і соціальних проблем суспільства і сільських територій є фермерські господарства. Ці форми ведення господарської діяльності також потребують допомоги у вигляді банківського кредитування. [1, с.45]

В умовах, коли головну частку активів банку становлять кредитні операції, ефективність банківської справи, її прибутковість безпосередньо пов'язана з результативністю функціонування позичальників на ринку товарів та послуг. Тому особливої уваги та актуальності набуває подальше удосконалення діяльності та функціонування банківської системи, підвищення ролі та значення банківського кредиту у процесах формування фінансових ресурсів підприємств реального сектора економіки, запровадження прогресивних методів кредитування, дослідження впливу кредитних продуктів та важелів на стан сільськогосподарського виробництва.

Для сільськогосподарського підприємства банківське кредитування є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств поряд із бюджетним фінансуванням. Кредитні ресурси відіграють вирішальну роль у сфері фінансування. Сюди відноситься сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах та інше. Вони перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів. Основним моментом при встановленні кредитних відносин є узгодження інтересів як кредитора, так і позичальника. Тільки при таких умовах кредит буде надаватись банком та ефективно використовуватись позичальником.

На сьогодні в Україні необхідно, щоб між фінансовим і реальним секторами економіки утримувалась раціональна пропорція. Це включає розвиток фінансового сектора, який повинен відповідати і підкріплюватись розвитком реального сектора економіки. найкращі можливості для структурної перебудови економіки. Найкращі можливості для структурної перебудови економіки формує пропорційний розвиток всіх економічних підсистем активного розвитку інституту підприємництва та удосконалення банківської діяльності.

За даними економічних досліджень, за різними оцінками, банківське кредитування складає тільки 20% від обігових коштів аграрного сектору. Однак в розвинутих країнах доля кредитів складає 70%. Практика показала, що реальні відносини на кредитному ринку склалися на багато складнішими умовами. Переважна кількість сільськогосподарських товаровиробників на таких умовах, на кредитному ринку не можуть отримати кредитні ресурси навіть теоретично.

На сьогодні в умовах нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції інвестиційна активність у сільському господарстві України залишається низькою. Серед найвпливовіших факторів, що перешкоджають веденню бізнесу в Україні, є доступ до фінансування сільськогосподарських підприємств (15,3%), корупція (14,0%) та податкові правила (13,6%). Глибока політична та економічна криза, воєнні дії, нестабільна, не прогнозована та непрозора державна політика, незахищеність прав кредиторів та землевласників, неефективність реформ, пов'язаних із оподаткуванням і використанням землі, недостатнє фінансування та інші чинники об'єктивно не сприяють залученню зовнішнього фінансування [2, с.5].

За офіційною статистикою, в галузь було залучено 8,6% капітальних інвестицій від загальних вкладень в економіці України. В умовах експортної орієнтації сільського господарства галузі вкрай не вистачало фінансових ресурсів, що позначалося на технічному оснащенні виробництва, обсязі

внесених добрив, використанні засобів захисту рослин та загалом на дотриманні норм технологічного процесу.

Таблиця 2

**Кредити, видані не фінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності і строками погашення
(залишки коштів на кінець лютого 2018 р.)**

Вид економічної діяльності	Усього		У т.ч. за строками			За видами валют	
	млн. грн.	%	До 1 року	До 5 років	Понад 5 років	національна	іноземні
Усього надано	841 973	100,0	419 442	308 405	114 126	341 574	500 399
Сільське, лісове та рибне господарства	50 469	6,0	22 658	21 582	6 229	28 814	21 655
Усього прострочено	187 576	100,0	85 082	76 673	25 821	34 808	152 768
Сільське, лісове та рибне господарства	6 675	3,6	4 085	2 270	320	1 933	4 742

Джерело: за даними Національного банку України

[<https://minfin.com.ua/ua/>]

За даними НБУ, залишки кредитів на рахунках банків станом на кінець лютого 2018 року становили майже 842 млрд. грн., з яких 40,6% – кредити, надані в національній валюті, 59,4% – в іноземній. З них лише 50,5 млрд. грн. (6,0%) – кредитні кошти, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств (станом на кінець грудня 2017 року – 48,4 млрд. грн., або 6,1%) (таблиця 2).

Упродовж останніх років вітчизняна економіка тримається здебільшого за рахунок аграрного сектора. Підприємства сільського господарства потребують коштів для фінансування своєї поточної діяльності, впровадження новітніх технологій, страхування існуючих ризиків, розбудови торговельної та транспортної інфраструктури. З цією метою

використовуються власні та залучені фінансові ресурси: інвестування та кредитування. Однак аграрний бізнес потрапив у пастку обмеженого доступу до ресурсів за наявності значної кількості фінансових інструментів на ринку України. Незважаючи на те, що банки мають ліквідні кошти, вони не поспішають спрямовувати їх у надто ризиковий аграрний сектор [3, с.43].

Кредитні програми, що пропонують банки у сфері фінансування передбачають надання кредитів на наступні цілі:

- на поповнення обігових коштів – програма спрямована на фінансування обігового капіталу, а саме придбання добрив, ремонт техніки та виплату заробітної плати (овердрафт, кредитна лінія, строковий кредит);
- на впровадження інвестиційних проектів – програма спрямована на фінансування інвестиційних проектів з будівництва основних фондів, таких як елеватори, склади тощо, а також закупівлю обладнання для облаштування цих об'єктів;
- на купівлю сільськогосподарської техніки – програма кредитування на глибоку оцінку кредитоспроможності позичальників.

Повністю відсутнє кредитування сільськогосподарських підприємств без застави. Найкращою заставою для більшості банків є ліквідне майно. Проте в якості кредитної застави можуть використовуватися складські свідоцтва та інші товаророзпорядчі документи на сільськогосподарську продукцію.

Інвестиційне кредитування аграрних підприємств базується на тих принципах, що й кредитування підприємств інших секторів економіки, але має суттєві особливості:

- чітка періодизація процесу виробництва, що унеможливорює перерви в ньому і викликає потребу в забезпеченні надання кредитів для товаровиробників галузі в чітко визначений час і в повному обсязі;
- уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів;

- нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребує зниження плати за кредит;
- низький рівень технічної оснащеності виробництва при високому рівні зносу техніки та використанні застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення;
- підвищений рівень ризикованості галузі, що потребує застосування адекватного рівня страхового захисту [4, с.10].

Кредитування банків в сільському господарстві України здійснюється переважно за кількома основними напрямками і зовсім невігідно вітчизняним аграріям.

Кредитні програми включають:

- кредитування для поповнення обігових коштів, спрямоване на фінансування оборотного капіталу, а саме придбання добрив і худоби, ремонт техніки та виплату заробітної плати;
- кредитування на впровадження інвестиційних проектів спрямоване на фінансування інвестиційних проектів із будівництва основних фондів, таких як елеватори, склади та ін., а також закупівлю обладнання для облаштування даної нерухомості;
- лізингові кредити, або кредити на покупку сільськогосподарської техніки.

При цьому всі ці кредитні програми видаються переважно під 25–30% річних, якщо взагалі видаються.

Підвищення офіційного курсу долара збільшило і боргове навантаження. Великі сільськогосподарські підприємства багато в чому орієнтовані на експорт. Однак інші виробники змушені задовольнятися залишками на внутрішньому ринку. Багато з них орієнтовані на внутрішній споживчий ринок. В нинішніх умовах з урахуванням скорочення купівельної спроможності всіх без винятку українців багато товаровиробників фактично втратили ще й внутрішні ринки збуту. На сьогодні у великі торговельні

мережі багатьом малим і середнім сільськогосподарським надавачам продукції потрапити фактично неможливо.

Проведений аналіз ресурсної бази багатьох сільськогосподарських підприємств показує, що без капіталовкладень, без допомоги фінансових установ, без притоку коштів в економіку не можливо досягнути економічного зростання економіки як підприємства так і країни в цілому.

За даними наукових спостережень та дослідивши структуру джерел фінансування капітальних інвестицій, можна відмітити, що підприємства фінансують свій розвиток переважно за рахунок власних коштів, частка яких за період 2010-2017 років складала 56-60 %. На другому місці є банківські кредити із часткою 14-18 % [5, с. 263].

Отже, в результаті проведених досліджень з'ясувалось, що, має місце деяке протиріччя: з одного боку, спостерігається позитивна динаміка щодо нарощування загальних об'ємів кредитування, а з іншого – більшість підприємств і надалі потребує залучення фінансових ресурсів.

Окремої уваги заслуговують питання державної політики у виробничому секторі економіки, яка спрямована на розв'язання найболючіших проблем сільськогосподарського виробництва. В умовах реформування власності кризового стану господарської діяльності одним з головних шляхів досягнення стабілізації є державна підтримка із залученням нетрадиційних форм і схем кредитування виробничої діяльності [6, с.34].

Провівши аналіз процесу надання кредитів суб'єктам господарювання було з'ясовано, що кількість виданих банками кредитів збільшується тільки в абсолютному значенні. Під кредитування потрапляють виробничі підприємства певних галузей, інші підприємства як і раніше продовжують потребувати кредитних ресурсів.

Додаткової уваги заслуговують питання наукового дослідження з розробки методичного підходу в організації страхової діяльності та розробка пропозицій відносно шляхів її вдосконалення. Страховий ринок України характеризується недостатньою розвиненістю, недосконалістю структури,

тенденцією до укладання короткотермінових договорів, слабким розвитком перестраховування, нестабільністю фінансового стану багатьох страхових компаній, що призводить до невчасного виконання обов'язків перед страхувальниками. Особливо це актуально в питаннях страхування кредитних ризиків [7, с.20].

Таблиця 3

Величина облікової ставки Національного банку України

Період	Облікова ставка, %	
с 14.04.2017 по 25.05.2017	13,00	-1.00
с 26.05.2017 по 06.07.2017	12,50	-0.50
с 07.07.2017 по 02.08.2017	12,50	0.00
с 03.08.2017 по 13.09.2017	12,50	0.00
с 14.09.2017 по 26.10.2017	12,50	0.00
с 27.10.2017 по 14.12.2017	13,50	+1.00
с 15.12.2017 по 25.01.2018	14,50	+1.00
с 26.01.2018 по 01.03.2018	16,00	+1.50
с 02.03.2018 по 11.04.2018	17,00	+1.00
с 12.04.2018 по 23.05.2018	17,00	0.00
с 24.05.2018 по 12.07.2018	17,00	0.00
с 13.07.2018 по 06.09.2018	17,50	+0.50
с 07.09.2018	18,00	+0.50

Джерело: за даними Національного банку України

[<https://minfin.com.ua/ua/>]

Очевидно, що політика кредитування АПК України потребує кардинального перегляду. Ось тільки влада не бачить цього і ще більше погіршує ситуацію з наданням кредитів аграріям, у черговий раз підвищуючи облікову ставку НБУ.

Облікова ставка Національного банку України, або ставка рефінансування – процентна ставка, що стягується Національним банком України під час рефінансування комерційних банків. Це монетарний інструмент, за допомогою якого Нацбанк встановлює для суб'єктів грошово-

кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових ресурсів.

Зростання обсягів кредитних вкладень для комерційних банків збільшує дохідність активних операцій у вигляді відсотків за користування кредитами, а для суб'єктів господарювання – дає змогу фінансувати виробничі витрати з метою безперервності відтворювального процесу, будучи стимулом ефективного використання банківських позик як джерела інвестиційних ресурсів [8, с.96].

Сільськогосподарські виробники повинні робити все можливе, щоб їхня діяльність була ефективною та прибутковою. Значними перевагами для підвищення забезпеченості інвестиційними ресурсами сільськогосподарських товаровиробників є також проведення регіональної і галузевої диверсифікації діяльності, використання системи сівозмін, потужної сільськогосподарської техніки та сучасних технологій.

Сільськогосподарські підприємства розглядають альтернативні варіанти поповнення обігових фондів. Тож як альтернативу банківському кредитуванню підприємств для забезпечення потреб у засобах захисту рослин, добрив і посівному матеріалі можуть застосовуватися авалювання векселів та аграрних розписок. Дані методи дають можливість отримати відстрочку платежу за придбані ресурси або фінансові ресурси на придбання обігових фондів, при забезпеченні майбутнім урожаєм агропідприємств з використанням фінансових аграрних розписок.

Висновки. Сільське господарство є складною галуззю і його нормальне функціонування без кредитних ресурсів, зокрема інвестиційних, у сучасних умовах практично неможливе. На сьогодні інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств стає досить популярним та значно поширюється. Додаткового напрацювання потребують питання надання кредитів таким підприємствам. Особливо актуальним є розробка механізму кредитування сільськогосподарського виробництва із

врахуванням галузевої специфіки. Все це дасть можливість раціонально сформувати ресурси на всіх рівнях.

З метою забезпечення кредитування з боку комерційних банків сільськогосподарських підприємств важливе місце має як фінансова, так і не фінансова підтримка держави. Для покращення процесу інвестиційного кредитування аграрної галузі важливим є участь у цьому процесі самих виробників сільськогосподарської продукції, банків та держави.

Проведений аналіз показує, що інвестиційний клімат для агропромислового комплексу є сприятливим, але ризики для інвесторів залишаються високими. Поліпшити ситуацію може лише вдосконалення законодавства з питань аграрної політики, регулювання кредитних операцій, раціонального розподілу коштів, їх ефективного використання і вчасного повернення боргу та відповідна політика держави.

Однак, головними проблемами, які пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських виробників, досі залишаються: низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств; слабкість банківської системи України; нерозвиненість небанківських інститутів кредитування.

Бібліографічний список:

1. Poliatykina L. Busines organization in the agricultural sector. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. №1. P. 44-49.
2. Global Competitiveness Report 2015-2016. *World Economic Forum*. 2016. URL: <https://www.weforum.org/reports> (дата звернення: 15.11.2019).
3. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Головний журнал з питань агробізнесу*. 2016. URL: <https://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-ridpriiemstv> (дата звернення: 17.11.2019).
4. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах. *Таврійський науковий вісник*. 2018.

№102. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/010.pdf>
(дата звернення: 10.12.2019).

5. Рудь Л.П. Особливості банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні. *Інноваційна економіка*. 2013. С. 261 – 264.

6. Poliatykina L. Rationale and trends of development of small business enterprises in Ukraine. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. №2. P. 31-39.

7. Poliatykina L. The role of legal and social aspects in activation of insurance activities of small business enterprises. *The scientific heritage*. 2018. Vol. 23 № 1. P.18-21.

8. Вдовенко Л.О. Необхідність аграрних підприємств у кредитному забезпеченні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2011. Вип. 2. Ч. 1. С. 94–98.

REFERENCES

1. Poliatykina L. (2018). Busines organization in the agricultural sector. *Economic and law paradigm of modern society*, Banská Bystrica: Artforum, №1. pp. 44-49.

2. Global Competitiveness Report 2015-2016. *World Economic Forum*. 2016. Available at: <https://www.weforum.org/reports> (accessed 15 November 2019).

3. Sumy National Agrarian University (2016). Finansove zabezpechennya sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Financial support of agricultural enterprises]. *Holovnyy zhurnal z pytan' ahrobiznesu* [The Main Journal of Agribusiness] (electronic journal). Available at: <https://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-pidpriemstv/> (accessed 17 November 2019)

4. Aranchiy V.I. (2018). Osoblyvosti bankivskoho kredytuvannya ahrarnykh tovarovyrobnykiv v suchasnykh umovakh [Features of bank lending to agricultural producers in modern conditions]. *Tavriys'kyi naukovyy visnyk* [Taurian Scientific Bulletin] (electronic journal), vol.102. Available at:

<http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/010.pdf> (accessed: 10 December 2019).

5. Rud L.P. (2013). Osoblyvosti bankivskoho kredytuvannya investytsiynoyi diyalnosti v Ukrayini [Peculiarities of Banking Lending of Investment Activities in Ukraine]. *Innovatsiyna ekonomika* [Innovative economy]. Kyiv: Orion-print, pp. 261 – 264.

6. Poliatykina L. (2018). Rationale and trends of development of small business enterprises in Ukraine. *Economic and law paradigm of modern society*. Budapest: Enigma, №2. pp. 31-39.

7. Poliatykina L. (2018). The role of legal and social aspects in activation of insurance activities of small business enterprises. *The scientific heritage*. Budapest: Enigma, Vol. 23 № 1. pp.18-21.

8. Vdovenko L.O. (2011). Neobkhidnist ahrarnykh pidpryyemstv u kredytnomu zabezpechenni [The Need of Agrarian Enterprises in Credit Provision]. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu* [Bulletin of Chernivtsi Trade and Economic Institute]. Chernivtsi: Druk Art, Vol. 2. no. 1. pp. 94–98